

ความสัมพันธ์ที่เปราะบางระหว่างชาวพุทธและมุสลิมในสังคมไทย

ekkarin.t@gmail.com

เอกรินทร์ ต่วนศิริ¹

อันวาร์ กอมะ²

บทคัดย่อ

งานวิจัยฉบับนี้มุ่งศึกษาทฤษฎีของความสัมพันธ์ระหว่างชาวพุทธและมุสลิมในประเทศไทยระหว่างปี 2018-2019 โดยเก็บข้อมูลจากการประชุมเฉพาะกลุ่มในสี่ภูมิภาคทั่วประเทศ งานฉบับนี้ชี้ให้เห็นว่าความขัดแย้งที่เพิ่มขึ้นระหว่างกลุ่มชาวพุทธและมุสลิมเป็นความท้าทายแห่งทศวรรษนี้ที่ต้องได้รับการเฝ้าระวังและควบคุมอย่างเป็นระบบ ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มคนเป็นสิ่งที่สังคมสร้างขึ้นผ่านการปฏิสัมพันธ์และการรับรู้เรื่องราวระหว่างเพื่อนร่วมชาติที่นับถือศาสนาและมีเชื้อชาติที่แตกต่างกัน ความสัมพันธ์ของกลุ่มอาจจะเปลี่ยนแปลงตามกาลเวลาและสถานที่ จากความร่วมมือไปสู่ความขัดแย้งและความรุนแรงในช่วงระยะเวลาที่หนึ่งทศวรรษที่ผ่านมา ความสัมพันธ์ระหว่างชาวพุทธและมุสลิมโดยรวมเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่น่าเป็นห่วง เช่น ภาคใต้ตอนล่างไม่เพียงประสบปัญหาความรุนแรงในแนวตั้งเท่านั้นแต่ยังขยายทิศทางไปสู่ความขัดแย้งแนวนอนด้วย ในขณะที่ ภาคเหนือและอีสานต่างก็มีการต่อต้านสัญลักษณ์ของความเป็นมุสลิมอย่างตื่นตัว เช่นเดียวกับในภาคใต้ตอนบนและภาคกลางที่มีการเรียกร้องการแสดงอัตลักษณ์ความเป็นมุสลิมเพิ่มขึ้น งานวิจัยนี้จะอธิบายว่าเหตุใดความสัมพันธ์ดังกล่าวจึงมีความเปราะบางมากขึ้น พื้นที่ใดที่มีความน่าเป็นห่วงมากที่สุด และความขัดแย้งมีนัยยะสัมพันธ์อย่างไรกับพื้นที่แต่ละพื้นที่

คำสำคัญ: พุทธ-มุสลิม, ความเปราะบาง, กระแสหวาดกลัวอิสลามในประเทศไทย

¹ อาจารย์ประจำ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

² PhD. Candidate, International Relations, Dokuz Eylul University

The Fragile Relationships between Buddhists and Muslims in Thai Society

ekkarin.t@gmail.com

Ekkarin Tuansiri¹

Anwar Koma²

Abstract

This study attempts to examine ontology of Buddhist-Muslim relations in Thai society between 2018-2019. A focus group and in-depth interview were used to collect data from 4 regions of the country between July-December 2018. It demonstrates that the tensions between Buddhists and Muslims in the society can be seen as a challenge of the 2010s, which needs to be monitored systematically. Such relations had been socially constructed through interactions between the compatriots of different religions and ethnicities and can be changed over times and over places, from cooperation to confrontation and violence. In this decade, such relations, however, has changed in a negative way. Examples are a change of direction from vertical violence to horizontal conflict in the far south, active protests of Buddhists against Muslims in the North and Northeast, and an increased visibility of Muslim identity in upper South and the Central. This research study explains why such relations turned more fragile, which areas are the most dangerous, and how is the conflict relevant to different types of area.

Keywords: Buddhist-Muslim relations, Fragility, Islamophobia in Thailand

¹ Lecturer, Political Science Faculty, Prince of Songkla University Pattani Campus.

² PhD. Candidate, International Relations, Dokuz Eylul University.

บทนำ

ในช่วงห้าปีที่ผ่านมา ความขัดแย้งระหว่างชาวมุสลิมและชาวพุทธ และกระแสความหวาดกลัวอิสลามในภูมิภาคเอเชียเริ่มปรากฏให้เห็นเด่นชัดขึ้นเรื่อย ๆ เริ่มตั้งแต่ความรุนแรงในสามจังหวัดชายแดนใต้ ความรุนแรงระหว่างชาวพุทธสิงหลและมุสลิมทมิฬในศรีลังกา และความรุนแรงระหว่างชาวพุทธและโรฮีนจามุสลิมในเมียนมา เหตุการณ์เหล่านี้ไม่เพียงเกิดขึ้นระหว่างรัฐกับกลุ่มขบวนการเท่านั้น แต่ยังขยายความขัดแย้งลงไปสู่ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มบุคคลต่างศาสนิกอีกด้วย รายงานฉบับนี้แบ่งความขัดแย้งระหว่างชาวพุทธและมุสลิมออกเป็นสองประเภท *ประเภทแรก* คือความขัดแย้งแนวตั้งซึ่งเป็นความขัดแย้งระหว่างรัฐกับกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม เช่น รัฐกับกลุ่มขบวนการแบ่งแยกดินแดน รัฐกับกลุ่มองค์กรไม่แสวงผลกำไร (NGOs) หรือรัฐกับขบวนการทางสังคมต่าง ๆ เป็นต้น *ประเภทที่สอง* คือความขัดแย้งระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม เช่น ระหว่างชนชั้นล่างกับชนชั้นปกครอง หรือระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ และศาสนาที่แตกต่างกัน (พุทธกับมุสลิม, มุสลิมกับคริสเตียน, มาเลย์กับจีน) ตัวอย่างในลักษณะที่สองอาจนำไปสู่การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์และสงครามกลางเมืองได้ เช่น การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ในยูโกสลาเวียและรวันดา หรือความรุนแรงระหว่างชาวพุทธและมุสลิมในศรีลังกาและพม่า เป็นต้น ความขัดแย้งในแนวราบเมื่อก่อตัวไปสู่ขบวนการจัดตั้งแล้วสามารถเปลี่ยนสภาพและนำไปสู่ความรุนแรงได้ไม่ยาก

สำหรับสถานการณ์ในประเทศไทย ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่และศึกษาประเด็นกระแสความหวาดกลัวอิสลามมาตั้งแต่ปี 2559 (ดอน ปาทาน, เอกรินทร์ ต่วนศิริ และ อันวาร์ กอมะ, 2561). และพบว่ากระแสดังกล่าวเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในสังคมไทย ทั้งในภาคใต้ ภาคกลาง ภาคเหนือ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เพียงแต่ระดับของอาการในหลายพื้นที่ยังไม่ถึงขั้นรุนแรง เหตุผลประการสำคัญเนื่องจากว่าสังคมไทยยังพอจะมี ‘ทุนทางสังคม’ ที่หล่อ

เลี้ยงสายสัมพันธ์ระหว่างชาวพุทธและมุสลิม อย่างไรก็ตามการก่อปรกับเหตุการณ์ความรุนแรงในภาคใต้ของไทยและกระแสพุทธชาตินิยมในประเทศเพื่อนบ้านของไทย สถานการณ์ความสัมพันธ์ระหว่างชาวพุทธและมุสลิมได้เปลี่ยนไปในทางที่น่าเป็นห่วงตลอดระยะเวลาห้าปีที่ผ่านมา การศึกษาและทบทวนสถานการณ์ดังกล่าวจึงเป็นประเด็นที่สำคัญสำหรับการสร้างชาติและการอยู่ร่วมกันภายใต้สังคมพหุวัฒนธรรมในศตวรรษที่ 21

งานวิจัยภาคสนามชิ้นนี้ศึกษาปัญหาความสัมพันธ์แนวราบระหว่างชาวพุทธและมุสลิมในสังคมไทย โดยมุ่งเน้นไปที่การปฏิสัมพันธ์ของคนในชุมชนต่างศาสนิกระหว่างชาวพุทธและมุสลิม การทำความเข้าใจประเด็นด้านอัตลักษณ์ และการจัดการสถานการณ์ความขัดแย้งระหว่างกลุ่ม เช่น การสร้างมัสยิด เสียงอาซาน อิฎยาบและข่าวลือที่เกี่ยวกับอิสลามและความรุนแรง ข้อค้นพบประการสำคัญในทุกภูมิภาคที่ผู้วิจัยจะนำเสนอในรายงานฉบับนี้คือการปรากฏตัวและการแสดงออกทางอัตลักษณ์ของมุสลิมกำลังกลายเป็นเรื่องน่าเป็นห่วง อันนำมาซึ่งความหวาดกลัวต่อกัน การสร้างระยะห่างและเป็นปฏิปักษ์ต่อกันมากขึ้น

วิธีการเก็บข้อมูล

ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ทั้งสี่ภาคตั้งแต่ปี 2559 เพื่อศึกษากระแสความหวาดกลัวอิสลามในประเทศไทย ซึ่งในปีที่ผ่าน ๆ มา ผู้วิจัยร่วมกับปาตานีฟอรัมได้เก็บข้อมูลแล้วในจังหวัดสงขลา นครศรีธรรมราช พระนครศรีอยุธยา กรุงเทพฯ เชียงใหม่ เชียงราย น่าน อุตรธานี ขอนแก่น ผู้วิจัยทำงานร่วมกับผู้ช่วยนักวิจัยชาวพุทธและมุสลิม หญิงและชาย การเก็บข้อมูลในครั้งนี้ต้องการสำรวจสถานการณ์และความสัมพันธ์ระหว่างชาวพุทธและมุสลิมในพื้นที่สำคัญของประเทศไทยเพิ่มเติมต่อยอด โดยแบ่งการลงพื้นที่ออกเป็นสี่ภาค ประกอบด้วย ภาคใต้ ภาคกลาง ภาคเหนือ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (อีสาน)

สำหรับพื้นที่การสำรวจ บางจังหวัดเป็นพื้นที่ที่เคยลงสำรวจแล้ว บางจังหวัดเป็นพื้นที่ใหม่ เหตุผลในการเลือกจังหวัดในครั้งนี้เพื่อต้องการรับทราบสถานการณ์เพิ่มเติมต่อจากการศึกษาในปีที่ผ่านมา โดยพื้นที่ส่วนใหญ่จะเป็นจังหวัดที่เคยมีข่าวเกี่ยวกับประเด็นความขัดแย้งระหว่างชาวพุทธและมุสลิม สำหรับพื้นที่ใหม่นั้นเป็นส่วนขยายของหน่วยการศึกษาในการทำความเข้าใจประเด็นพุทธ-มุสลิมให้ครอบคลุมมากขึ้น โดยเฉพาะในภาคใต้ ดังนั้น แต่ละภาคจะมีจังหวัดตัวแทนภาคละสองจังหวัด ดังนี้ ภาคใต้ประกอบด้วยจังหวัดภูเก็ตและปัตตานี ภาคเหนือประกอบด้วยจังหวัดเชียงใหม่และเชียงราย ภาคกลางประกอบด้วยกรุงเทพฯ และชลบุรี ภาคตะวันออกเฉียงเหนือประกอบด้วยจังหวัดขอนแก่นและอุดรธานี

ผู้วิจัยเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์กลุ่ม (focus group) และสัมภาษณ์เชิงลึกรายบุคคล (in-depth interview) การสัมภาษณ์กลุ่มประกอบด้วยผู้เข้าร่วมจากชาวพุทธและมุสลิม โดยแบ่งออกเป็นสองช่วง ช่วงเช้าเป็นการสัมภาษณ์กลุ่มมุสลิม ช่วงบ่ายเป็นการสัมภาษณ์กลุ่มพุทธ ทั้งสองกลุ่มประกอบด้วยผู้เข้าร่วมอายุ 15-60 ปี เพศชายและหญิง มีระดับการศึกษาตั้งแต่วุฒิมัธยมศึกษาต้นถึงปริญญาเอก ประกอบอาชีพ ข้าราชการ นักการเมือง นักวิชาการ ผู้นำศาสนา ผู้ประกอบการ แม่บ้าน นักกิจกรรม นักข่าว และผู้รับจ้างทั่วไป โดยผู้เข้าร่วมของแต่ละกลุ่มมีจำนวนประมาณ 30-40 คน ผู้วิจัยเก็บข้อมูลในปี 2561 ตั้งแต่เดือนกรกฎาคม ถึง เดือนธันวาคม

การพูดคุยและสัมภาษณ์ประกอบด้วยประเด็นที่เกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์ความเป็นพุทธและมุสลิม ลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างพุทธและมุสลิม ประสบการณ์ที่ประสบอันเกิดมาจากอัตลักษณ์ด้านศาสนาและชาติพันธุ์ เหตุการณ์ความขัดแย้งและประเด็นที่เปราะบาง การกระทบกระทั่งและความร่วมมือระหว่างกลุ่มพุทธและ

มุสลิม ความอึดอัดใจและเรื่องเล่าของแต่ละกลุ่มที่เกี่ยวข้องกลุ่มตรงข้าม และข้อเสนอแนะสำหรับการอยู่ร่วมกันของชาวพุทธและมุสลิม

การลงพื้นที่สี่ภูมิภาคในครั้งนี้ทำให้เห็นพื้นที่สามลักษณะที่แตกต่างกัน การจัดประเภทจะทำให้เห็นความแตกต่างและพลวัตของพื้นที่ รวมทั้งความเชื่อมโยงกันระหว่างพื้นที่ทั้งสามด้วย

1. **พื้นที่ตึงเครียด** หมายถึง พื้นที่ที่เคยมีการเผชิญหน้ากันระหว่างชาวพุทธและมุสลิม อันเนื่องมาจากความขัดแย้ง ความไม่ลงรอยกันในเรื่องค่านิยม ความอคติ และความหวาดกลัวต่อกัน เช่น การเดินประท้วงต่อต้านการสร้างมัสยิดในภาคเหนือ การต่อต้านการใส่ฮิญาบ เป็นต้น
2. **พื้นที่สันติ** หมายถึง พื้นที่ที่ยังไม่พบความขัดแย้งรุนแรงระหว่างชาวพุทธและมุสลิม โดยเบื้องต้นมีข้อสมมุติฐานว่าเป็นพื้นที่ที่ชาวพุทธและมุสลิมอยู่ด้วยกันแบบถ้อยทีถ้อยอาศัย รอมชอม ปราศจากความรุนแรง หากจะขัดกันก็ขัดกันแบบฉันทมิตร¹
3. **พื้นที่รุนแรง** หมายถึง พื้นที่ที่เคยมีความขัดแย้งและความรุนแรงถึงตายระหว่างชาวพุทธและมุสลิม เช่น ความรุนแรงถึงตายที่เกิดขึ้นในสามจังหวัดชายแดนใต้ ซึ่งมีทั้ง พระ โต๊ะอิหม่าม ผู้นำทางศาสนา ข้าราชการและ

¹ พื้นที่สันติ ไม่ได้หมายความว่า เป็นพื้นที่ที่ไม่มี ความขัดแย้ง แต่เป็นการขัดกันแบบคนที่คุ้นเคยกันและ เหตุการณ์ก็ไม่ลุกลามขยายวงกว้าง

ประชาชนพุทธและมุสลิม เป็นเหยื่อ
และเป้าหมายของความรุนแรงใน
แนวราบ

พื้นที่ตึงเครียด

พื้นที่ตึงเครียดมีลักษณะต่อไปนี้ (1) มีชาวพุทธเป็นชนส่วนใหญ่และมุสลิมเป็นชนส่วนน้อย (2) มีความพยายามการก่อสร้างสิ่งปลูกสร้างที่มีสัญลักษณ์ของมุสลิม (3) มีกลุ่มเครือข่ายพุทธชาตินิยมที่เข้มแข็ง (4) มีกลุ่มเครือข่ายพื้นพหุอิสลามทำงาน (5) ไม่มีกลุ่มขบวนการชาตินิยมมลายู ในการศึกษาครั้งนี้พื้นที่ที่เคยมีเหตุตึงเครียดประกอบด้วย จังหวัดภูเก็ต เชียงใหม่ เชียงราย กรุงเทพฯ อุดรธานี และขอนแก่น โดยแบ่งเป็นภาคใต้ 1 จังหวัด ภาคเหนือ 2 จังหวัด ภาคกลาง 1 จังหวัด และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 2 จังหวัด กล่าวคือ จำนวน 6 จาก 8 จังหวัดที่ผู้วิจัยลงพื้นที่ในปี 2561 เป็นจังหวัดที่เคยมีเหตุการณ์ตึงเครียดระหว่างกลุ่มพุทธและมุสลิม พื้นที่เหล่านั้นมีลักษณะที่สำคัญดังนี้ มีชาวพุทธเป็นประชากรส่วนใหญ่ มุสลิมเป็นประชากรส่วนน้อยตั้งแต่ร้อยละ 30 จนถึงต่ำกว่าร้อยละ 1 มีความพยายามที่จะก่อสร้างสิ่งก่อสร้างที่มีความจำเป็นสำหรับมุสลิม เช่น มัสยิดและอุตสาหกรรมฮาลาล มีกลุ่มเครือข่ายพุทธชาตินิยมที่ค่อนข้างเข้มแข็ง มีกลุ่มเครือข่ายพื้นพหุอิสลามปฏิบัติการ แต่ไม่พบการเคลื่อนไหวของกลุ่มขบวนการชาตินิยมมลายู โดยในพื้นที่ส่วนใหญ่ชาวพุทธเคลื่อนไหวคัดค้านแต่ไม่มีการตอบโต้จากชาวมุสลิม มีเพียงแต่จังหวัดภูเก็ตเท่านั้นที่ชาวมุสลิมเคลื่อนไหวตอบโต้แบบตาต่อตาฟันต่อฟัน

ปัญหาสำคัญของพื้นที่ตึงเครียดคือปัญหาการต่อต้านมัสยิด การต่อต้านนิคมอุตสาหกรรมฮาลาล เสี่ยงอาชญา และการแต่งกายตามหลักศาสนาอิสลาม ในพื้นที่ที่มุสลิมเป็นชนกลุ่มน้อย ปัญหาระหว่างพุทธและมุสลิมไม่จำเป็นต้องเกิดขึ้นเสมอแต่กรณีที่เกิดขึ้นในภาคเหนือและ

อีสานนั้นมีสาเหตุในด้านกระบวนการทางสังคม ไม่ใช่ประเด็นทางศาสนาในตัวเอง การต่อต้านการสร้างมัสยิดในภาคเหนือและที่อำเภอแม่ชะงานั้นถูกอธิบายว่าเกิดจากความไม่คุ้นเคยระหว่างชาวมุสลิมที่มาใหม่และชาวพุทธในพื้นที่ (ผกาดี สุพรรณจิตวนา, 2561). แต่จากการสำรวจความคิดเห็นของมุสลิมในจังหวัดเชียงราย ผู้วิจัยพบว่าผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่มองว่าการก่อตั้งมัสยิดที่อำเภอแม่ชะงานั้นทำผิดธรรมเนียมของการอยู่ร่วมกันมุสลิมเชียงรายเห็นว่าการสร้างมัสยิดเป็นเรื่องดี แต่การสร้างที่ผิดขั้นตอนเป็นเรื่องไม่ดี พวกเขาอธิบายว่ามุสลิมในเชียงรายเริ่มตั้งชุมชนและปฏิสัมพันธ์กับชุมชนก่อนการสร้างศาสนสถาน เมื่อเป็นที่ไว้วางใจในสังคมแล้วก็เริ่มสร้าง “บาแล” สถานที่ขนาดเล็กสำหรับการปฏิบัติศาสนกิจ จากนั้นถ้าหากมีความจำเป็นในการขยายสถานที่ที่ก่อสร้างมัสยิดขึ้น ฉะนั้น การปฏิสัมพันธ์ การยอมรับของคนในชุมชนและกระบวนการทางสังคมจึงเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างชุมชนที่ไม่มีปัญหา

ดังนั้น ปัญหาการต่อต้านมัสยิดในภาคเหนือและภาคอีสานมีสาเหตุมาจากการไม่คำนึงถึงกระบวนการสร้างและมีส่วนร่วมในชุมชนอย่างค่อยเป็นค่อยไป และอีกส่วนหนึ่งมาจากการปลุกระดมของกลุ่มพุทธชาตินิยมในพื้นที่กรณีของการสร้างมัสยิดแม่ชะงาน จังหวัดเชียงรายเป็นการสร้างจากเงินทุนจากต่างประเทศ โดยต้องการให้เป็นที่ยอมรับความสะอาดแก่นักท่องเที่ยวและผู้ศรัทธาไปมาระหว่างเชียงใหม่และเชียงราย ผู้ประท้วงซึ่งถูกปลุกระดมจากผู้นำท้องถิ่นและผู้นำศาสนาให้ตระหนักถึงภัยคุกคามในอนาคตก็ออกมาเดินประท้วงตามท้องถนนและมีการยื่นหนังสือกับหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง แต่เนื่องจากมัสยิดได้ดำเนินการไปก่อนแล้ว อีกทั้งยังมีการขอความช่วยเหลือจากมุสลิมในพื้นที่ให้คอยช่วยประสานทำให้การก่อสร้างสำเร็จแบบทุลักทุเลในที่สุด กรณีของมัสยิดแม่ชะงานน่าจะเป็นบทเรียนที่สำคัญสำหรับมุสลิมในพื้นที่อื่น ๆ ที่ต้องการ

สร้างมัสยิดหลังใหม่ ว่าควรเข้าไปมีส่วนร่วมในชุมชนก่อน อยากรู้ก็ดี ประสบการณ์ของอีหม่ามซึ่งดูแลมัสยิดแม่จะ จานชี้ให้เห็นว่าในช่วงแรกของการใช้ชีวิตในชุมชนดังกล่าว เป็นเรื่องที่ท้าทายไม่น้อย เนื่องจากต้องต่อสู้กับความอคติ และการไม่ให้ความร่วมมือของชุมชนโดยมีฐานการสร้าง ความหวาดระแวงอยู่ทั่ว แต่การปฏิสัมพันธ์ของอีหม่าม กับชุมชนผ่านกาลเวลาและเหตุการณ์ต่าง ๆ ก็ทำให้ได้รับ การยอมรับมากขึ้นในเวลาต่อมา บทเรียนของมัสยิดแม่จะ จานนอกจากจะพิสูจน์แล้วว่ามุสลิมที่มาจากภาคอื่น สามารถปรับตัวและอยู่ร่วมกับชุมชนได้อย่างปรกติสุข

ลักษณะของพื้นที่ประกอบไปด้วยสองปัจจัย สำคัญ คือปัจจัยบวกและปัจจัยเฝ้าระวัง สำหรับปัจจัยบวก ผู้วิจัยพบว่าการปฏิสัมพันธ์ในสังคมของชุมชนสองศาสนา อยู่ในระดับที่ไม่น่าเป็นห่วงมากนัก โดยเฉพาะชุมชนที่ตั้ง รกรากมากกว่า 50 ปี ในบางพื้นที่มุสลิมมีบทบาทใน บางองค์กรและได้รับการยอมรับจากเพื่อนต่างศาสนิก ยกตัวอย่าง สตรีมุสลิมในจังหวัดเชียงรายได้รับเลือกให้เป็น ประธานสภาวัฒนธรรมซึ่งมีพระสงฆ์เป็นกรรมการอยู่หลาย รูป โรงเรียนของมุสลิมในจังหวัดอุดรธานีได้รับความ ไว้วางใจจากผู้ปกครองชาวพุทธอย่างต่อเนื่อง และมุสลิม ได้รับเลือกให้เป็นนักการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดภูเก็ต เป็นต้น

สำหรับปัจจัยเฝ้าระวัง ผู้วิจัยพบว่า มีการ ถ่ายทอดเรื่องเล่าและอคติเกี่ยวกับชุมชนต่างศาสนิกผ่าน การเทศนาธรรมโดยมีองค์กรศาสนาถือบทบาทนำเป็นส่วน ใหญ่¹ โดยส่วนมากจะเป็นเรื่องเล่าเกี่ยวกับความเป็นใหญ่

¹ สอดคล้องกับการอภิปรายของอาจารย์ท่านหนึ่งจาก จังหวัดเชียงใหม่ซึ่งเล่าให้ฟังว่า มีการพบหนังสือเรื่อง “ตลาดีต้าปง” อยู่ทั่วตึกแห่งหนึ่ง หนังสือดังกล่าวเป็นการนำ ทฤษฎีสมคบคิดมาสร้างเรื่องราว “จับแพะชนแกะ” ให้ มุสลิมดูเป็นกลุ่มคนที่อันตราย เช่น มีแผนยึดครองประเทศ ไทย เป็นต้น โปรดดูการวิพากษ์หนังสือดังกล่าวได้ที่ อาลี

ของศาสนาของตนเองและจัดวางศาสนาอื่นให้ดูต่ำต้อยกว่า อีกทั้งยังมีการวาดภาพความเข้าใจว่ามุสลิมเป็นตัวปัญหา และน่ากลัว ผู้ให้สัมภาษณ์ท่านหนึ่งจากภาคอีสานเล่าให้ฟัง ว่า “มีการปล่อยข้อมูลว่าอิสลามเป็นลัทธิที่จะล้มล้าง ศาสนาอื่น จนนำไปสู่การขึ้นป้ายชุมชนว่าเป็นชุมชนพุทธ ร้อยเปอร์เซ็นต์” นอกจากนั้น มุสลิมบางกลุ่มมีความ พยายามเพื่อจะสร้างศาสนสถานก่อนการตั้งชุมชน ผู้ให้ สัมภาษณ์ที่เชียงใหม่ให้ทัศนะว่า “มัสยิดในเชียงใหม่ที่ไม่มี ปัญหาส่วนใหญ่มีฐานชุมชนรองรับอยู่แล้ว ที่มีปัญหาส่วน ใหญ่คือไม่มีชุมชนรองรับ” มุสลิมท่านหนึ่งจากเชียงรายมี ทัศนะคล้ายกันว่า “เรื่องคือผิวดำขึ้นตอน ขนาดมุสลิมใน เชียงรายก็ไม่ได้มีการเข้ามาสอบถามกันก่อน รู้อีกทีคือเกิด ปัญหาแล้ว” ในขณะที่มุสลิมจากขอนแก่นมองว่าการสร้าง มัสยิดต้องสร้างความเข้าใจกับชุมชนก่อน เช่น การทำ ประชาพิจารณ์หรือขอความเห็นจากชุมชน เป็นต้น การ ดำเนินการในลักษณะผิวดำขึ้นตอนทางสังคมพิสูจน์ให้เห็น แล้วว่าเป็นชนวนให้เกิดการต่อต้านจากชุมชนท้องถิ่น แม้แต่สำหรับคนมุสลิมด้วยกันที่เห็นด้วยว่ามัสยิดควรมีแต่ก็ มองว่ามีความผิดพลาดในเชิงขั้นตอนทางสังคมสัมพันธ์ ที่ สำคัญ ปัจจัยที่ควรเฝ้าระวังมากที่สุดในยุคนี้คือ การเติบโต ของพุทธชาตินิยมและกลุ่มฟื้นฟูอิสลามแบบเถรตรง ผู้ให้ สัมภาษณ์จากจังหวัดขอนแก่นระบุว่า “กลุ่มพุทธที่เข้ามา ต่อเติมการต่อต้านคือกลุ่มสมาพันธ์ชาวพุทธแห่งประเทศไทย” อีกทั้งผู้เข้าร่วมชาวพุทธจากเชียงรายเล่าว่าเขาได้ยิน เรื่องเล่าเกี่ยวกับมุสลิมจะยึดครองประเทศจากวัด สำหรับ ทางฝั่งมุสลิม ผู้วิจัยพบว่ากลุ่มมุสลิมเพื่อสันติเป็นองค์กรที่มี บทบาทสำคัญในการต่อสู้ทางกฎหมายเพื่อสิทธิของมุสลิม ภายใต้รัฐธรรมนูญไทย นอกจากนั้น ผู้วิจัยยังพบอีกว่ามี กลุ่มอิสลามแนวเถรตรงเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็วในช่วง

เสื่อสมิง, ‘โต้ตอบหนังสือ ตลาดีต้าปง (ภาคที่ ๑)’, *Alisuasaming* (blog), 2553, <http://alisuasaming.org/main/?p=1042>.

ทศวรรษที่ผ่านมา ซึ่งเป็นกลุ่มที่ยึดตามการตีความทางศาสนาตามตัวอักษรและยึดตัวกับวัฒนธรรมอาหรับเป็นสำคัญ ในปัจจุบันการเผชิญหน้ากันระหว่างกลุ่มพุทธชาตินิยมกับอิสลามเถรตรงยังไม่เกิดขึ้นมากนัก แต่เมื่อมีการล้ำเส้นกันปฏิกริยาโต้กลับเป็นปรากฏการณ์ที่น่าเป็นห่วงเป็นอย่างยิ่ง เช่น การบริภาษหลักความเชื่อของศาสนาพุทธของคุณโต วีรชน ศรีธำรง ผ่านรายการ “โต-ตาล” ในเฟซบุ๊กทำให้มีการวิพากษ์วิจารณ์ทั้งจากชาวพุทธและมุสลิมในโลกออนไลน์อย่างรุนแรง ที่ผ่านมามีแต่ละกลุ่มมีการบริภาษหลักความเชื่อและความน่ากลัวของแต่ละกลุ่มในพื้นที่ของตัวเอง แต่ปัจจุบันโลกออนไลน์ได้ทำให้พื้นที่ภายในกลายเป็นพื้นที่ภายนอกสำหรับการเข้าถึงของทุกคน

อย่างไรก็ดี สถานการณ์โดยรวมของพื้นที่ตึงเครียดในโลกออนไลน์ในปี 2561 ถือว่าไม่น่าเป็นห่วง แต่สถานการณ์ในพื้นที่ออนไลน์กลับน่าเป็นห่วงมากขึ้นสำหรับพื้นที่ออฟไลน์ส่วนใหญ่ อย่างเช่น เชียงราย เป็นพื้นที่ที่มีมุสลิมตั้งรกรากมาเป็นเวลานาน มีการปฏิสัมพันธ์กันอย่างต่อเนื่อง เหตุการณ์ถ้ำหลวงเป็นตัวอย่างหนึ่งที่มุสลิมเชียงรายได้เข้าไปช่วยเหลือและสนับสนุนในด้านต่าง ๆ ผู้ร่วมทำหนึ่งเล่าให้ฟังอย่างภาคภูมิใจว่าอาหารมุสลิมที่เขาบริจาคช่วยเหลือทีมงานค้นหาทีมหมูป่าได้รับเสียงตอบรับที่ดี แต่ในบางจังหวัด เช่น กรุงเทพฯ และเชียงใหม่ กลับพบว่าในปีที่ผ่านมา มามุสลิมยังคงตกเป็นเป้าหมายในการโจมตีด้วยประทุษวาทจาและการดิสเครดิต ยกตัวอย่างผู้เข้าร่วมอภิปรายท่านหนึ่งเล่าให้ฟังว่าเขาถูกด่าทอจากคนแปลกหน้าที่ใช้ถนนร่วมกันในขณะที่จอดรถรอไฟเขียวที่สี่แยกแห่งหนึ่งในจังหวัดเชียงใหม่โดยตะโกนว่าให้เขากลับไปประเทศของตัวเอง เหตุการณ์เกิดขึ้นเนื่องจากวันนั้นเป็นวันที่เขาใส่ชุดที่แสดงอัตลักษณ์แบบมุสลิม ในทำนองคล้ายกันผู้หญิงท่านหนึ่งเล่าให้ฟังว่าเขาเคยถูกคนแปลกหน้าตีก้นในกรุงเทพฯ ภาพเหตุการณ์ทั้งหมดข้างต้นชี้ให้เห็นภาพที่ย้อนแย้งพอสมควร กล่าวคือ ใน

“พื้นที่ตึงเครียด” ด้านหนึ่งมุสลิมแสดงให้เห็นว่าพวกเขายังมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับชาวพุทธ แต่อีกด้านหนึ่งมุสลิมก็ตกเป็นเหยื่อของการคุกคามจากคนแปลกหน้าเช่นกัน

พื้นที่สันติ

พื้นที่สันติ/ปลอดภัยมีลักษณะของพื้นที่คือ มีชาวพุทธเป็นชนส่วนใหญ่และมุสลิมเป็นชนส่วนน้อย¹ มีการปฏิสัมพันธ์กันระหว่างชุมชน ไม่มีกลุ่มเครือข่ายพุทธชาตินิยมที่เข้มแข็งปฏิบัติการ ไม่มีกลุ่มขบวนการชาตินิยมมลายู “พื้นที่สันติ” ไม่ได้หมายความว่าพื้นที่ดังกล่าวจะปลอดภัยจากความขัดแย้งระหว่างพุทธและมุสลิมเสมอไป แต่ในการลงพื้นที่ครั้งนี้ พบว่าพื้นที่ดังกล่าวยังไม่เคยมีเหตุการณ์กระทบกระทั่งที่รุนแรงระหว่างชาวพุทธและมุสลิม จากจำนวน 8 จังหวัดที่ลงพื้นที่ มีเพียงจังหวัดชลบุรีเพียงจังหวัดเดียวที่กล่าวได้ว่าเป็นพื้นที่ปลอดภัยเนื่องจากว่าชุมชนพุทธและมุสลิมต่างอยู่ร่วมกันแบบถ้อยทีถ้อยอาศัย เช่น เมื่อมีการจัดงานสุหร่า ชาวมุสลิมก็จะไปเยี่ยมอุทิศที่จำเป็นมาจากวัดที่อยู่ใกล้เคียง และเมื่อมีงานวัดพี่น้องชาวพุทธก็มีเยี่ยมอุทิศต่าง ๆ จากสุหร่า นอกจากการหิบบิหมแล้วพวกเขายังช่วยทำกิจกรรมกันด้วยการช่วยเหลือกันในลักษณะดังกล่าวดำเนินมาตั้งแต่อดีตอะฮ์หม่ามและชาวบ้านจากมัสดิดในชุมชนพนัสนิคม จังหวัดชลบุรียืนยันว่า พวกเขาต่างให้เกียรติซึ่งกันและกันในการทำเดียวกันบรรยากาศการเป็นอยู่ของนักศึกษาชาวพุทธและมุสลิมในมหาวิทยาลัยบูรพาภิไม่มีเหตุความขัดแย้งปรากฏให้เห็น

อย่างไรก็ดี จากการสอบถามชาวบ้านและผู้นำศาสนาในชุมชนพนัสนิคม การหิบบิหมข้าวของเครื่องใช้ระหว่างชุมชนในลักษณะข้างต้นไม่เป็นที่ปฏิบัติแล้ว

¹ จังหวัดสตูลถือเป็นข้อยกเว้น กล่าวคือ เป็นจังหวัดเดียวที่มีมุสลิมเป็นชนส่วนใหญ่แต่ไม่มีปัญหาความรุนแรงระหว่างกลุ่มพุทธและมุสลิม

เนื่องจากในปัจจุบันแต่ละชุมชนมีศักยภาพในการจัดหาอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่จำเป็นได้ด้วยตัวเองโดยไม่ต้องพึ่งพาอาศัยกันเหมือนในอดีต โดยเฉพาะในปี 2018 โต๊ะอิหม่ามของมัสยิดแห่งหนึ่งในพนัสนิคมบอกว่า ปีนี้เป็นปีแรกที่ไม่ได้พึ่งพาชุมชนชาวพุทธเหมือนในอดีต เพราะมีทุนทรัพย์ที่เพียงพอในการจัดซื้อ ชาวบ้านและอิหม่ามคนเดิมจากชุมชนยืนยันว่าที่ไม่ได้ไปเยี่ยมไม่ใช่เพราะมีเรื่องทะเลาะกัน แต่เพราะว่าสามารถจัดซื้อเองได้แล้ว นอกจากนั้น ในปีเดียวกันชุมชนกำลังจัดตั้งโรงเรียนสอนศาสนาอิสลามเป็นแห่งแรก เท่าที่ผู้ที่เกี่ยวข้องให้ข้อมูล การก่อตั้งโรงเรียนใหม่ไม่ได้นำไปสู่การต่อต้านของพี่น้องชาวพุทธในพื้นที่ เมื่อพิจารณาบริบทของชุมชนทำให้พบว่าชุมชนตั้งมาก่อนและมีการปฏิสัมพันธ์กับสมาชิกในชุมชนพุทธ จากนั้นศาสนสถานและโรงเรียนศาสนาก่อสร้างขึ้นมาทีหลัง และสามารถก่อตั้งได้โดยไม่มีการต่อต้านจากชุมชนพุทธแต่อย่างใด

กรณีดังกล่าวชี้ให้เห็นว่ากระบวนการก่อสร้างทางสังคมมีความสำคัญกับการต่อต้านและความเป็นมิตร ในกรณีที่ชาวมุสลิมเข้าไปตั้งรกรากและมีปฏิสัมพันธ์กับชุมชนก่อนที่จะก่อสร้างสถานที่ทางศาสนาทำให้ภาพของความเป็นคนมุสลิมไม่ได้มีความเป็นอื่น ชาวบ้านท่านหนึ่งเล่าให้ฟังว่าเขาใช้ชีวิตในอำเภอพนัสนิคมโดยแต่งตัวแบบมุสลิมเป็นประจำ (เช่น ใส่หมวกและชุดยาวสีขาว) โดยไม่มีปัญหาแม้แต่ในบางคราวก็ไปติดต่อบุคลากรโดยการใส่ชุดที่แสดงออกถึงอัตลักษณ์แบบมุสลิม ในทำนองเดียวกัน นักศึกษาสตรีมุสลิมในมหาวิทยาลัยบูรพาที่ยืนยันว่าการแต่งกายตามหลักการศาสนาอิสลามไม่ทำให้เกิดปัญหาและการต่อต้านจากกลุ่มเพื่อน ดังนั้นการสร้างความสัมพันธ์ผ่านการปฏิสัมพันธ์ระหว่างชุมชนโดยเฉพาะในชีวิตประจำวันทำให้ผู้คนต่างศาสนาเกิดความเป็นมิตร เมื่อมีความเป็นมิตรความหวาดระแวงก็ลดน้อยลง ชาวบ้านเล่าให้ฟังว่า “ชาวมุสลิมในพนัสนิคมย้ายมาจากหนองจอก กรุงเทพฯ

ส่วนชาวพุทธก็ย้ายมาจากที่อื่น ทั้งสองชุมชนก็ไปมาหาสู่กัน เยี่ยมเยียนกัน ทุกวันนี้ยังไม่เคยมีความขัดแย้งระหว่างมุสลิมกับชาวพุทธเลย”

การอยู่ร่วมกันระหว่างชาวพุทธและมุสลิมมีได้หมายความว่าพวกเขาไม่ต้องต่อรองอะไรจากกัน มุสลิมในชลบุรีได้ทำอะไรตามอำเภอใจโดยไม่คำนึงถึงเสียงเรียกร้องจากชุมชนข้างเคียง สำหรับมุสลิมการอาซานเป็นกิจวัตรทางศาสนาที่ต้องกระทำวันละห้าครั้งเพื่อเชิญชวนให้มุสลิมมาละหมาดร่วมกันที่มัสยิด การใช้เสียงจากลำโพงจึงกลายเป็นส่วนหนึ่งของวิถีปฏิบัติศาสนกิจ ซึ่งเสียงดังกล่าวอาจจะรบกวนผู้ที่ไม่ได้นับถือศาสนาอิสลามได้ ชาวมุสลิมชลบุรีเล่าให้ฟังว่าพวกเขามีทางออกแบบบรอมชอม บัวไม่ช้ำน้ำไม่ขุ่น “เวลาเขาจัดงานแล้วมีเสียงอาซาน เขาก็หรีเสียงให้ ในช่วงละหมาดตะรอเวียะในเดือนรอมฎอน (การละหมาดพิเศษในช่วงค่ำคืนในเดือนที่ต้องถือศีลอด) ก็มีคนฝากมาบอกจากต่างศาสนิกว่าให้เบาเสียงละหมาด เราก็เปลี่ยนมาใช้เสียงภายในแทน [เสียงลำโพง]” ชาวบ้านท่านหนึ่งเล่าให้ฟัง

การที่จะสร้างพื้นที่ปลอดภัยให้เกิดขึ้นระหว่างสองชุมชนทางศาสนาจึงจำเป็นต้องคำนึงถึงการสร้าง “ทุนทางสังคม” ให้กับเยาวชนของทั้งสองศาสนา การเป็นเพื่อนกันตั้งแต่ยังเยาว์วัยสามารถเป็นสายใยให้กับพื้นที่ปลอดภัยในอนาคต นักศึกษาชาวพุทธจากมหาวิทยาลัยบูรพาหลายคนมีเพื่อนเป็นชาวมุสลิมมาก่อน เมื่อให้เล่าถึงประสบการณ์กับชาวมุสลิมพวกเขานึกถึงความทรงจำที่ดีครั้งเคยเรียนด้วยกันในระดับมัธยมปลาย บางคนเคยรับข่าวสารเกี่ยวกับความหวาดกลัวอิสลามแต่เมื่อได้มารู้จักกับมุสลิมความหวาดกลัวก็หายไป “พอเรารู้จักคนสามจังหวัดจริง ๆ ก็ดีกว่าที่คิด” ชาวพุทธจากชลบุรีท่านหนึ่งยอมรับ ดังนั้น หากการสร้างสะพานระหว่างศาสนาเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับมุสลิมชนกลุ่มน้อยในเมืองไทย การสร้างและรักษาพื้นที่กลางระหว่างชุมชนพุทธและมุสลิมควรเป็นแนวทาง

ในการส่งเสริมการอยู่ร่วมกันและลดอคติต่อกัน เมื่อชุมชนและสังคมหันหน้าเข้ามาปฏิสัมพันธ์แล้ว ทนทางสังคมก็เริ่มเกิดขึ้น เมื่อนั้นระยะห่างและความเป็นอื่นระหว่างชุมชนก็ค่อย ๆ ลดลง

กล่าวโดยสรุป ลักษณะของพื้นที่ปลอดภัยสามารถระบุได้ว่าเป็นพื้นที่ที่มีชาวพุทธเป็นชนส่วนใหญ่และมุสลิมเป็นชนส่วนน้อย มีการปฏิสัมพันธ์กันระหว่างชุมชนอย่างต่อเนื่องโดยส่วนมากเป็นการปฏิสัมพันธ์กันในระดับบุคคลมิใช่ในระดับองค์กร ผู้วิจัยไม่พบการรายงานเกี่ยวกับอิทธิพลของกลุ่มเครือข่ายพุทธชาตินิยมที่เข้มแข็งและไม่พบฐานการปฏิบัติการของกลุ่มขบวนการชาตินิยมมลายูในพื้นที่นี้ ดังนั้น เงื่อนไขของความรุนแรงจึงน่าจะอยู่ที่ตัวแสดงและพื้นที่มากกว่า กล่าวคือ ในพื้นที่ที่ไม่มีฐานปฏิบัติการของกลุ่มขบวนการชาตินิยมมลายู ผู้วิจัยไม่พบการใช้ความรุนแรงระหว่างชาวพุทธและมุสลิมอันเนื่องมาจากประเด็นทางศาสนาและอัตลักษณ์ ด้วยเหตุนี้ พื้นที่ปลอดภัยจึงมีปัจจัยบวกและเฝ้าระวังที่แตกต่างจากพื้นที่อื่น สำหรับปัจจัยบวก มุสลิมมีการตั้งชุมชนก่อนการตั้งศาสนสถานและโรงเรียนสอนศาสนา มีการสร้างพื้นที่กลางสำหรับการปฏิสัมพันธ์ การรักษาทุนทางสังคมและแก้ไขปัญหาแบบบรอมซอม สำหรับปัจจัยเฝ้าระวัง มุสลิมควรคำนึงถึงผลกระทบของการสร้างพื้นที่เหมาะสมบายเพิ่มและการลดพื้นที่กลางระหว่างชุมชนสองศาสนา นอกจากนั้นควรมีการเฝ้าระวังการเติบโตของพุทธชาตินิยมและกลุ่มฟื้นฟูอิสลามแบบเถรตรงด้วย

พื้นที่รุนแรง:

พื้นที่ดังกล่าวมีขบวนการชาตินิยมมลายู มลายูมุสลิมเป็นชนกลุ่มใหญ่ ชาวพุทธเป็นชนส่วนน้อย มีการต่อสู้กันในแนวตั้งโดยใช้อาวุธสงครามระหว่างรัฐกับกลุ่มผู้เห็นต่าง ในจำนวน 8 จังหวัดที่ผู้วิจัยลงพื้นที่ มีเพียงจังหวัดปัตตานีเท่านั้นที่สามารถระบุว่าเป็นพื้นที่ที่มีลักษณะรุนแรง

ซึ่งความรุนแรงดังกล่าวสามารถระบุได้ว่าเป็นทั้งความรุนแรงในแนวดิ่งและความรุนแรงในแนวระนาบ ความขัดแย้งและความรุนแรงในแนวดิ่งเป็นการต่อสู้กันระหว่างฝ่ายรัฐไทยกับฝ่ายขบวนการที่เห็นต่างจากรัฐ ซึ่งนำโดยกลุ่มแนวร่วมปฏิวัติแห่งชาติ (Barisan Revolusi Nasional - BRN) ความรุนแรงดังกล่าวปะทุขึ้นในระลอกที่สองตั้งแต่ปี 2547 ข้อค้นพบประการสำคัญคือ ความรุนแรงในแนวดิ่งส่งผลโดยตรงกับความขัดแย้งในแนวราบตลอด 15 ปีที่ผ่านมา ความสัมพันธ์ระหว่างพุทธและมุสลิมในจังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส เปลี่ยนแปลงไปในทางลบ ผู้คนรู้สึกหวาดระแวงต่อกันมากขึ้น และนำไปสู่ความไม่ไว้วางใจกันในวงกว้าง เป็นที่ชัดเจนว่าความรุนแรงในแนวดิ่งเกิดขึ้นก่อนความรุนแรงในแนวราบ แต่การเคลื่อนขยายจากแนวดิ่งมาสู่แนวราบเกิดจากความจำเป็นในเชิงยุทธวิธีและการกระทำเชิงสื่อสาร ในด้านหนึ่ง ความรุนแรงในแนวดิ่งเปลี่ยนมาสู่ความขัดแย้งในแนวราบผ่านการฆ่าและอุ้มหายชาวมลายูมุสลิมโดยฝ่ายรัฐไทย ในขณะที่อีกด้านหนึ่งการข่มขู่ การทำร้ายร่างกายและการฆ่าชาวพุทธโดยกลุ่มขบวนการฯ เป็นยุทธวิธีตอบโต้และการสื่อสารกับรัฐไทย

แม้ว่าสามจังหวัดชายแดนใต้ได้กลายเป็นพื้นที่อันตราย ผู้เข้าร่วมชาวพุทธบางท่านที่เป็นคนในพื้นที่ให้ข้อมูลว่าพวกเขายังคงรักษาสัมพันธภาพกับชาวมลายูกันอยู่และยังพอเห็นภาพการอยู่ร่วมกันอยู่บ้าง “ในบางครั้งชาวมลายูในพื้นที่ก็คอยแจ้งเตือนว่าช่วงไหนน่าจะเป็นช่วงอันตรายและพื้นที่ไหนไม่ควรเดินทางไปคนเดียว” ผู้เข้าร่วมชาวพุทธเปิดเผย อีกท่านหนึ่งบอกว่า “เวลาเพื่อนมุสลิมรู้อะไรมา มีอะไรก็แจ้ง” การอยู่ร่วมกันก็เป็นด้านหนึ่ง แต่ภาพความขัดแย้งในพื้นที่มีความน่ากลัวกว่า

ในช่วงเวลาสองปีที่ผ่านมา มีความขัดแย้งแนวระนาบที่สำคัญสี่เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในจังหวัดปัตตานี ซึ่งมีทั้งความรุนแรงและการเผชิญหน้ากัน ความขัดแย้งแรก คือ

การถกเถียงกันของกลุ่มภาคประชาสังคมในจังหวัดชายแดนใต้เกี่ยวกับประเด็น LGBTQ หรือเรียกว่ากลุ่มเพศทางเลือก¹ และบทบาทของร้านหนังสือบูคู ซึ่งเกิดขึ้นในเดือนกุมภาพันธ์ 2560 ความขัดแย้งที่สอง คือ การสังหารชาวพุทธและนารถของเขามาก่อระเบิดที่ห้างบิ๊กซี ซึ่งเกิดขึ้นในเดือน พฤษภาคม 2560 ความขัดแย้งที่สาม คือ กรณีการประท้วงต่อต้านการสวมฮิญาบที่โรงเรียนอนุบาลปัตตานี ซึ่งเกิดขึ้นในเดือน พฤษภาคม 2561 และความขัดแย้งที่สี่ คือ เหตุการณ์การสังหารผู้นำศาสนาอิสลามและพระสงฆ์ในจังหวัดนราธิวาส ซึ่งเกิดขึ้นในเดือน มกราคม 2562 จากเหตุการณ์ข้างต้นพอจะทราบได้ว่าคู่กรณีในแต่ละเหตุการณ์คือสมาชิกของสังคมที่มีความเชื่อทางศาสนาอุดมการณ์และอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ที่แตกต่างกัน กรณีที่หนึ่งชี้ให้เห็นการปะทะกันระหว่างค่านิยมที่แตกต่างกัน เหตุการณ์ที่สองชี้ให้เห็นการฆ่าชาวพุทธเพื่อเป้าหมายของขบวนการฯ เป็นสิ่งที่ชอบธรรม กรณีที่สามชี้ให้เห็น

¹ LGBTQ เป็นคำที่หมายถึงกลุ่มเพศทางเลือก ไม่ว่าจะเป็นเลสเบี้ยน เกย์ ไบเซ็กชวล ทรานเจนเดอร์ เคียวรี่ ที่ไม่ใช่กลุ่มเพศตามเพศสภาพหรือ Cisgender (เช่น ผู้หญิงที่เป็นผู้หญิงทั้งกายและใจไม่ได้อยากเป็นผู้ชายหรือเพศอื่นๆ) โดยบางคนก็เรียก LGBT บ้าง บางคนก็เรียก LGBTQ หรือ LGBTQA ก็มี แต่โดยรวมแล้วก็หมายถึงกลุ่มคนเพศทางเลือกนั่นเอง โดยตัวอักษรเหล่านี้ก็ย่อมาจากสมาชิกในกลุ่ม คือ Lesbian เลสเบี้ยน หรือว่าผู้หญิงที่ชอบผู้หญิงด้วยกัน Gay เกย์ คือผู้ชายที่ชอบผู้ชาย แต่บางคนก็กล่าวรวมว่าเป็นคนที่ชอบเพศเดียวกัน (homosexual) Bisexual คนที่ชอบทั้งผู้ชายและผู้หญิง (สังเกตว่า Bi หมายถึง 2 นั่นเอง) Transgender คนข้ามเพศ คือผู้หญิงที่มีจิตใจเป็นผู้ชาย ผู้ชายที่มีจิตใจเป็นผู้หญิง เรียกสั้นๆ ว่าทรานส์ Queer เคียวรี่เป็นการเรียกกว้าง ๆ หมายถึงกลุ่มคนที่ไม่มีเพศตามขนบสังคมทั่วไป ไม่จำกัดกรอบ

ระยะห่าง ความเป็นปรีกษ และการต่อสู้ระหว่างชาวพุทธและมลายูมุสลิมในพื้นที่อย่างชัดเจน กรณีสุดท้ายคือการตอกย้ำความขัดแย้งแนวราบที่นับวันยิ่งจะทวีความรุนแรงขึ้นเรื่อย ๆ

โดยสรุป พื้นที่รุนแรงเป็นพื้นที่ที่มีฐานปฏิบัติการของขบวนการชาตินิยมมลายู มลายูมุสลิมเป็นชนกลุ่มใหญ่ ชาวพุทธเป็นชนส่วนน้อย และมีความรุนแรงแนวดิ่งโดยใช้อาวุธสงครามระหว่างรัฐกับกลุ่มผู้เห็นต่าง พื้นที่ดังกล่าวมีปัจจัยสำคัญสองด้าน สำหรับปัจจัยบวก สามจังหวัดชายแดนใต้มีกลุ่มภาคประชาสังคมจำนวนมาก กล่าวกันว่าจังหวัดปัตตานีถือเป็นแหล่งรวมองค์กรภาคประชาสังคมมากที่สุดในประเทศไทย นอกจากนั้นยังมีงบประมาณจำนวนมากจากทั้งภาครัฐและองค์กรให้ทุนระหว่างประเทศ สำหรับปัจจัยเฝ้าระวัง เนื่องจากปัตตานีและสยามมีประวัติการต่อสู้กันมาอย่างยาวนานตั้งแต่อดีต เรื่องเล่าและอคติเกี่ยวกับชุมชนต่างศาสนิกจึงเป็นสิ่งที่ลบเลือนยาก และถ่ายทอดกันจากรุ่นสู่รุ่น ยกตัวอย่าง วีรบุรุษของชาวมลายูปัตตานีคือคนที่ต่อสู้เพื่อเอกราช แต่พวกเขาคือกบฏในเรื่องเล่าของประเทศไทย ความขัดแย้งจากอดีตและผลกระทบจากความรุนแรงระหว่างรัฐกับขบวนการฯ ทำให้ชุมชนสองศาสนาและชาติพันธุ์มีเรื่องเล่าที่ขัดแย้งกัน นอกจากนั้นเหตุการณ์ความรุนแรงยังทำให้เกิดความไม่ไว้วางใจระหว่างชาวพุทธและมลายูซึ่งนำไปสู่การหัตถ์ของพื้นที่กลางระหว่างชาวพุทธและมุสลิมและการต่อสู้กันด้านอัตลักษณ์ที่สำคัญประการสุดท้ายคือการเติบโตของกลุ่มพุทธสุดโต่งและมุสลิมสุดโต่งจะยิ่งทำให้ระยะห่างระหว่างพุทธและมลายูมุสลิมอยู่ในขั้นวิกฤติ หากสถานการณ์ยังดำเนินไปด้วยการนำของการทหารปราศจากวิถีทางการเมืองแสวงที่ปลายอุโมงค์คงเป็นแค่ความฝัน

บทสรุป

ปัญหาความขัดแย้งระหว่างชาวพุทธและมุสลิมสามารถจำแนกออกได้สองลักษณะ ลักษณะแรกคือความขัดแย้งแนวดิ่ง ซึ่งหมายถึงความขัดแย้งระหว่างรัฐกับกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม เช่น ปัญหาความรุนแรงในจังหวัดชายแดนใต้ ลักษณะที่สองคือ ความขัดแย้งแนวระนาบ ซึ่งหมายถึงความขัดแย้งระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม เช่น ความขัดแย้งระหว่างคุณค่าทางการเมืองของกลุ่มมวลชนเสื้อเหลืองและมวลชนเสื้อแดง และความขัดแย้งระหว่างชาวพุทธและมุสลิม ต่อกรณีในประเทศไทยความขัดแย้งระหว่างพุทธและมุสลิมที่มีลักษณะทั้งแนวดิ่งและแนวระนาบปรากฏในพื้นที่ “รุนแรง” เท่านั้น ในขณะที่ในพื้นที่ “ตึงเครียด” เป็นความขัดแย้งแนวระนาบ นอกจากนั้นความขัดแย้งระหว่างชาวพุทธและมุสลิมในประเทศไทยมีความสัมพันธ์กับภาวะหวาดกลัวอิสลาม ภาวะดังกล่าวเกิดขึ้นจากทั้งปัจจัยภายในและภายนอก ปัจจัยแรกคือผลกระทบของความรุนแรงในสามจังหวัดชายแดนใต้และการเติบโตของกลุ่มพุทธชาตินิยม ปัจจัยที่สองคือผลกระทบจากกระแสความหวาดกลัวอิสลามจากโลกตะวันตกและความขัดแย้งระหว่างกลุ่มพุทธและมุสลิมในประเทศศรีลังกาและเมียนมา

ปัญหาพื้นฐานของความขัดแย้งและภาวะหวาดกลัวอิสลามคือความเข้าใจแบบเหมารวม เช่น “การเหมารวมว่ามุสลิมทุกคนมีความเหมือนกันและนิยมความรุนแรงเหมือนกันดังนั้นมุสลิมจึงน่ากลัวและเป็นอันตราย” หากทว่าความเป็นจริงสังคมมุสลิมในประเทศไทยประกอบด้วยมุสลิมหลายจำพวก มุสลิมไทยประกอบด้วยมุสลิมซุนนีและมุสลิมชีอะฮ์ โดยมีชาวซุนนีเป็นประชากรส่วนใหญ่ ภายใต้โครงสร้างของมุสลิมซุนนีแบ่งออกได้เป็นมุสลิมคณะเก่าและคณะใหม่ มลายูมุสลิมและไทยมุสลิมมุสลิมส่วนใหญ่เป็นมุสลิมที่สามารถปรับตัวให้เข้ากับความเป็นไทยได้ นอกจากมุสลิมคณะเก่าบางกลุ่มที่มีลักษณะชาติพันธุ์แบบมลายูและอยู่ในสามจังหวัดชายแดนใต้ซึ่งมี

ทัศนคติต่อต้านการผสมกลมกลืนให้เข้ากับความเป็นไทย (ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์) กล่าวคือมลายูมุสลิมที่ต่อสู้กับรัฐไทยและสมาทานแนวคิดแบบคณะเก่า มีพื้นที่ปฏิบัติการเฉพาะ มีภาษาและชาติพันธุ์มลายู และมีเรื่องเล่าภายในกลุ่มชาติพันธุ์เดียว มลายูมุสลิมกลุ่มดังกล่าวมีฐานและเป้าหมายอยู่ในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ปาตานีเท่านั้น แต่ไม่ว่ามุสลิมจะมีความแตกต่างกันอย่างไรพวกเขามีอัตลักษณ์ความเป็นมุสลิมที่คล้ายกันอย่างน้อยในสามประเด็นที่สำคัญ คือ เอกลักษณ์ด้านการแต่งกาย (ฮิญาบ) ด้านอาหาร (ฮาลาล) และด้านศาสนกิจ (มัสยิด) ด้วยเหตุนี้เอกลักษณ์ทั้งสามด้านนำไปสู่ปัญหาการแสดงออกทางอัตลักษณ์ในพื้นที่สาธารณะ

เนื่องจากประชากรมุสลิมในประเทศไทยมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นทุกปีอย่างต่อเนื่อง กอปรกับกระแสหวาดกลัวอิสลามและความต้องการในการแสดงอัตลักษณ์ของมุสลิมในสามประเด็นข้างต้น ทำให้ชาวพุทธจำนวนหนึ่งหวาดระแวงกับการปรากฏตัวที่เข้มข้นขึ้นของมุสลิมทางด้านอัตลักษณ์ศาสนา การเผชิญหน้ากันระหว่างชาวพุทธและมุสลิมจึงเกิดขึ้นทั้งในภาคเหนือ อีสาน กลาง และภาคใต้ ผู้วิจัยจึงลงสำรวจพื้นที่ในภูมิภาคต่าง ๆ ทั่วประเทศ โดยเลือก 8 จังหวัดเป็นตัวอย่างของการเก็บข้อมูล เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่และความขัดแย้งพุทธ-มุสลิม ผลการศึกษานำมาสู่การทำความเข้าใจพื้นที่ที่แตกต่างกัน กล่าวคือ 1.พื้นที่ตึงเครียด 2.พื้นที่ปลอดภัย และ 3. พื้นที่รุนแรง โดยพบว่าในพื้นที่ตึงเครียดมีการต่อสู้กันในประเด็นฮิญาบ อาหารฮาลาล และมัสยิด อีกทั้งยังมีการปฏิบัติการของเครือข่ายพุทธชาตินิยมอีกด้วย ในขณะที่ในพื้นที่รุนแรง เป็นการต่อสู้กันเพื่อรักษาพื้นที่แห่งอัตลักษณ์และมีการปฏิบัติการของกลุ่มขบวนการมลายูชาตินิยมเป็นสำคัญ

ในโลกยุคสมัยใหม่ซึ่งประกอบไปด้วยลักษณะทางกายภาพ (ออฟไลน์) และเสมือนจริง (ออนไลน์)

ประเด็นความขัดแย้งจึงมิได้ถูกจำกัดอยู่ในโลกกายภาพเท่านั้นแต่ในทางตรงกันข้ามกลับทวีความรุนแรงอยู่ในโลกออนไลน์อย่างน่าสนใจและน่ากังวลยิ่ง โลกออนไลน์ทำให้ความขัดแย้งในชุมชนนำไปสู่ความขัดแย้งระดับที่กว้างและไร้การควบคุม อีกทั้งยังสามารถทำให้ผู้คนที่ไม่เกี่ยวข้องโดยตรงมีความเป็นส่วนหนึ่งและมีอิทธิพลกับเหตุการณ์ได้อย่างรวดเร็ว ความขัดแย้งทางศาสนาจึงสามารถถูกลามและบานปลายออกไปสู่สังคมใหญ่ได้ง่าย นอกจากนั้นความเร็วในโลกออนไลน์ยังทำให้ความขัดแย้งทางอัตลักษณ์กลายเป็นวาระเร่งด่วนและสำคัญของสังคมได้ไม่ยาก เหตุการณ์การปลุกระดมความเกลียดกลัวอิสลาม เช่น พระมหาอภิชาติและการบริภาษหลักความเชื่อในศาสนาพุทธของคุณโตเป็นตัวอย่างที่สำคัญ ผู้คนในโลกออฟไลน์ในปัจจุบันรู้สึกว่ปัญหาความขัดแย้งระหว่างพุทธและมุสลิมในโลกออนไลน์มีความน่ากลัวกว่าและป้องกันได้ยากกว่า โดยเฉพาะการส่งต่อข้อความและข่าวลือทางแอปพลิเคชันไลน์และเฟซบุ๊ก ที่เป็นนิยมอันแพร่หลายในประเทศไทย ฉะนั้น ในโลกที่เสรีและเป็นประชาธิปไตย การป้องกันความขัดแย้งทางอัตลักษณ์ทางศาสนาไม่สามารถกระทำได้ผ่านการปิดกั้น ทว่าต้องกลับมาปฏิสัมพันธ์และเพิ่มกิจกรรมในโลกออฟไลน์ให้มากขึ้นจะทำให้ผู้คน

ต่างศาสนิกได้รู้จักกันมากขึ้น มีเหตุผลพลเมืองดีขึ้น และมีขันติธรรมเพิ่มขึ้น

ฉะนั้น ความขัดแย้งแนวตั้งระหว่างรัฐไทยและกลุ่มขบวนการฯ ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ และการเรียกร้องสิทธิเสรีภาพในการแสดงอัตลักษณ์ความเป็นมุสลิมผ่านเหตุการณ์ฮิญาบหนองจอกหรือฮิญาบบุนาลปัตตานี เป็นปัญหาเชิงโครงสร้างซึ่งจำเป็นต้องจัดการด้วยสันติวิธีไม่ว่าจะเป็นการเจรจา การเปิดพื้นที่สาธารณะหรือการต่อสู้ในทางกฎหมาย ในขณะที่ความขัดแย้งแนวระนาบระหว่างชาวพุทธและมุสลิมในภาคเหนือและอีสานซึ่งปรากฏในการต่อต้านมัสยิดและอุตสาหกรรมฮาลาล เป็นความขัดแย้งระหว่างกลุ่มที่มีค่านิยมแตกต่างกัน ความขัดแย้งเหล่านี้คือปัญหาแห่งทศวรรษที่ 2550 ของสังคมไทยที่พร้อมจะปะทุขึ้นมาทุกเมื่อและยังไม่มีสัญญาณว่าจะยุติลงในอนาคตอันใกล้ การป้องกันที่ดีที่สุดคือการสร้างภูมิคุ้มกันระหว่างสังคมผ่านการปฏิสัมพันธ์และการมีพื้นที่กลางระหว่างกลุ่มในเชิงสร้างสรรค์ให้มากขึ้น การสร้างการรับรู้และความพร้อมในการรับมือกับความไม่แน่นอนในอนาคตเป็นสิ่งจำเป็นทั้งสำหรับภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม และพลเมืองที่ตระหนักถึงความมั่นคงของมนุษย์และของระเบียบโลก

บรรณานุกรม

- ดอน ปาทาน, เอกรินทร์ ต่วนศิริ, และ อันวาร์ กอมะ. (2018). *สัญญาณความหวาดกลัวอิสลามในประเทศไทย*. ปัตตานี: ปาตานีฟอรัม.
- นางจ่านอง, ทองแถม. (2016). *มุสลิมในอาณาจักรอยุธยา : ถิ่นฐาน*. สยามรัฐ, 5 October 2016. สืบค้นจาก <https://siamrath.co.th/n/3704>.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2017). นिति เอียวศรีวงศ์. ความแปลกหน้าของมุสลิม. *มติชนสุดสัปดาห์* (blog). สืบค้นจาก https://www.matichonweekly.com/column/article_57152.
- . (2017). นिति เอียวศรีวงศ์ : ความแปลกหน้าของมุสลิม (จบ). *มติชนสุดสัปดาห์* (blog), 13 October 2017. สืบค้นจาก https://www.matichonweekly.com/column/article_58920.
- ผกาวิที สุพรรณจิตวนา. (2561). ความไม่คุ้นเคยกับการต่อต้านการสร้างมัสยิดในพื้นที่ภาคเหนือของไทย'. *สงขลานครินทร์ ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์* 24, (2), 3–33.

- เสาวนีย์ จิตต์หมวด. (2531). *กลุ่มชาติพันธุ์: ชาวไทยมุสลิม*. กรุงเทพฯ: กองทุนสง่ารัฐจิระอำพร,
- อาลี เสือสมิง. (2553). 'โต้ตอบหนังสือ ตาลาตีต่ำปง (ภาคที่ ๑). สืบค้นจาก <http://alisuasaming.org/main/?p=1042>.
- เอกรินทร์ ต่วนศิริ. (2015). โลกทัศน์ของปัญญาชนมุสลิมกับประชาธิปไตย. *วารสารสงขลานครินทร์ ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์* 21, (3), 87–124.
- เอกรินทร์ ต่วนศิริ. (2553). *การเมืองแห่งอัตลักษณ์: ความหลากหลายและพลวัตของมลายูมุสลิมปัตตานีในจังหวัดชายแดนใต้*. กรุงเทพฯ:จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
- Anderson, Benedict. (2006). *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism, Revised Edition*. London: Verso.
- Beyrer, C. & Kamarulzaman, A. (2017). Ethnic Cleansing in Myanmar: The Rohingya Crisis and Human Rights. *The Lancet*, Retrieved from [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(17\)32519-9](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(17)32519-9).
- Imtiyaz, Y. (2007). *Faces of Islam in Southern Thailand*. East-West Center Washington Working Papers. Washington: East-West Center.
- Jerryson, Michael. Appropriating a Space for Violence: State Buddhism in Southern Thailand. *Journal of Southeast Asian Studies* 40, no. 1 February 2009: 33–57.
- Jerryson, M. & Juergensmeyer, M. (2010). eds. *Buddhist Warfare*. New York: Oxford University Press.
- Jerryson, M. K. *Buddhist F.* (2012). *Religion and Violence in Southern Thailand*. Oxford University Press.
- McCargo, D. (2009). Thai Buddhism, Thai Buddhists and the Southern Conflict. *Journal of Southeast Asian Studies* 40, no. 1.
- Suwachun, P. P. (2562). เตรียมเสนอว่าที่นายกรัฐมนตรีทุลกระหม่อมฯดังนี้ค่ะ... - Pasika Pat Suwachun. Facebook, <https://www.facebook.com/suwachun/posts/2693465574026955>
- Patani Forum. (2019). มือถือของแวรุ่ง : การใช้มือถือของวัยรุ่นชายแดนใต้, Retrieved from <https://www.facebook.com/PATANIFORUM/videos/393206221415648/>.
- Premisrat, S. & et a. (2004). *Ethnolinguistic Maps of Thailand*. Bangkok: Office of the National Culture Commission, 2004.
- Putnam, R. D., Robert L. & Raffaella Y. N. (1994). *Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy*. Princeton University Press.
- Yahprung, A. (2014). Islamic Reform and Revivalism in Southern Thailand: A Critical Study of the Salafi Reform Movement of Shaykh Dr Ismail Lutfi Chapakia Al-Fatani (from 1986-2010). PhD. Dissertation, International Islamic University Malaysia.
- Yusuf, I. (2007). The Southern Thailand Conflict and the Muslim World. *Journal of Muslim Minority Affairs* 27 (2),319–339.
- . 2018). Three Faces of the Rohingya Crisis: Religious Nationalism, Asian Islamophobia, and Delegitimizing Citizenship. *Studia Islamika* 25 (3),503–42.